

		<p>символики, створення веб-сторінки, проведення прес-туру за маршрутом "Діамантове намисто України", тренінгів, семінарів та конференцій та інших заходів.</p> <p>Наступним етапом є розробка та ліцензування екскурсійних турів (VIP, стандарт+, молодіжний тощо), реалізація пілотного проекту в Державному історико-архітектурному заповіднику "Хотинська фортеця".</p>
--	--	---

Висновок. Кластерна модель організації виробництва та просування на ринку товарів і послуг сприяє вирішенню ряду економічних проблем регіону, диверсифікації виробництва продукції та послуг, підвищенню їх конкурентоспроможності. Важливою складовою економічної системи регіону є успішне функціонування територіально-рекреаційної системи та формування на її основі рекреаційно-туристичного кластеру, що дає змогу ефективно використовувати природні та антропогенні рекреаційні ресурси, історичну та культурну спадщину і значно посилити вплив сфери рекреації і туризму на економічний розвиток регіону.

Література:

1. Андрющенко К.А. Наукові аспекти створення екотуристичних кластерів на Черкащині / К.А. Андрющенко, Д.М. Стеченко // Вісник ДІТБ. – Донецьк, 2004. – № 8. – С. 69-71.
2. Бровкова К. В. Проблеми формування туристичного кластеру Одеського регіону / К.В. Бровкова // Сталій розвиток економіки. – № 1. – С. С.104-111.
3. Захарченко В. И. Кластерная форма территориально-производственной организации/ Захарченко В. И., Осипов В. Н. – Одесса : "Фаворит" – "Печатный дом", 2010. – 234с.
4. Соколенко С.И. Перспективы развития кластеров туризма в Украине / С.И. Соколенко // Бизнес-партнер. – Севастополь, 2004. – № 3 (67). – С. 13.
5. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации: сети, альянсы, партнерства, кластеры. Украинский контекст. / С.И. Соколенко – К.: Вид-во "Логос", 2002. – 647 с.
6. Черторижський В.М. Кластерна модель організації туристичної діяльності – чинник виходу та закріплення туристичних фірм на зовнішніх ринках /В.М. Черторижський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19. – С. 75-81.

Резюме:

Андрусак Н.С. ТРАНСГРАНИЧНІ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧЕСЬКІ КЛАСТЕРИ ЯК ФАКТОР ПОВЫШЕННЯ ЕФФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ РЕКРЕАЦІЇ І ТУРИЗМА.

В статті показано актуальність і своєчасність створення рекреаційно-туристических кластерів, які в подальшому привадили б до трансграничного співробітництва. Представлена загальна характеристика тенденцій розвитку національних і трансграничних рекреаційно-туристических кластерів, як ефективного інструмента міжнародного співробітництва.

Ключові слова: туристсько-рекреаційні кластери, структура туристического кластера, трансграничне співробітництво.

Summary:

N. Andrusyak. THE CROSS-BORDER RECREATION AND TOURIST CLUSTERS AS A FACTOR IN IMPROVING THE EFFICIENCY OF MANAGEMENT OF RECREATION AND TOURISM.

The article shows the importance and timeliness of a recreational and tourist clusters, which would be further involved in cross-border cooperation. Provide the general characteristics of this trend development of national and cross-border tourism and recreation clusters, as an effective instrument of international cooperation.

Keywords: tourism and recreation clusters, the cluster structure of tourism, cross-border cooperation.

УДК 911.2:332.122:379.84(211.5)(262.54)

Володимир ВОРОВКА

ПРОБЛЕМИ РЕКРЕАЦІЙНОГО І ЗАПОВІДНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УЗБЕРЕЖЖЯ АЗОВСЬКОГО МОРЯ (НА ПРИКЛАДІ ПРИАЗОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ)

У статті розглядаються основні функціональні проблеми рекреаційного і природоохоронного природокористування у приморській смузі Азовського моря на прикладі новоствореного Приазовського національного природного парку.

Ключові слова: рекреаційне і заповідне природокористування, узбережжя Азовського моря, Приазовський національний природний парк

Актуальність досліджуваного питання пов'язана з інтенсивним створенням упродовж останніх кількох років в Україні об'єктів природно-заповідного фонду, зокрема національних природних парків. Так, наприклад, упродовж 2005-2010 років в Україні було створено 33 нових національних природних парків із 40 існуючих на сьогоднішній день. Процес їх створення спричинив виникнення

ряду конфліктів адміністрацій парків з землекористувачами і землевласниками, пов'язаними як з територією, так і з особливостями функціонування. Більшість законодавчих і виконавчих проблем новостворених національних природних парків досить добре висвітлені у публікації Олексія Василюка – заступника голови Національного екологічного центру України [3]. У даній статті ми зупинимося на проблемах, пов'язаними з ефективністю рекреаційного і заповідного функціонування парків в межах узбережжя Азовського моря на прикладі одного з них – новоствореного Приазовського національного природного парку.

Особливості рекреаційного і заповідного природокористування досліджували багато вчених (В.С. Преображенський, І.Т. Твердохлебов, М.В. Багров, Л.О. Багорова, О.О. Любіцева, О.О. Бейдик та інші), однак дослідження ці здійснювалися окремо, без взаємного зв'язку рекреаційної і природоохоронної складових. Окремі дослідження стосувалися рекреаційного природокористування у межах приморських територій, зокрема Азовського моря (Н.М. Сажнева, Л.М. Донченко, І.А. Арсененко та ін.)

Цілісне дослідження рекреації і заповідання безпосередньо у межах новостворених територій національних природних парків не здійснювалося, питання спільного функціонування рекреаційних і заповідних установ залишається проблемним і до цих пір не вирішене. Основними причинами цього є: функціональний конфлікт між землекористувачами і землевласниками та адміністрацією парку; відсутність у новостворених парках висококваліфікованих фахівців-менеджерів з туризму та рекреації; незабезпеченість території новостворених парків рекреаційною інфраструктурою.

У зв'язку з вищезначеним метою статті є аналіз виявлених проблем територій у галузі рекреаційного і заповідного природокористування на прикладі ділянки морського узбережжя Азовського моря. Об'єктом дослідження стала ділянка узбережжя Азовського моря у межах новоствореного Приазовського національного природного парку, а предметом – особливості та проблеми рекреаційного і заповідного природокористування.

Національний парк є однією з найстаріших категорій природоохоронних територій. Перший у світі Йеллоустонський національний парк, створений у 1872 році в США "для користування і на радість народу на всі часи у вигляді загальнонаціонального парку". Основними функціями сучасного національного природного парку є природоохоронна, рекреаційна, культурно-просвітницька і науково-дослідна. Ми акцентуємо увагу на рекреаційно-туристичній і природоохоронній як одних з найважливіших при його створенні. Рекреаційна функція парку реалізується шляхом використання морського і лиманного узбережжя. Туристична функція – використанням значущих і цікавих природних та антропогенних ландшафтів. Природоохоронна – наглядом за збереженістю і станом природних комплексів та об'єктів.

Приазовський національний природний парк створений Указом Президента України № 154 від 10 лютого 2010 року на площі 78126,92 га з метою збереження, відтворення та раціонального використання типових та унікальних степових і водних природних комплексів північно-західного узбережжя Азовського моря, що мають важливе природоохоронне, наукове, естетичне, рекреаційне та оздоровче значення [1].

Основну цінність парку становлять природні комплекси приазовських лиманів і кіс. Унікальність території обумовлена його приморським розташуванням і наявністю збережених тут до теперішнього часу степових, аквально-і екотонних біоценозів, рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин. У зв'язку з цим особливо цінними тут є ділянки з максимальною біологічною різноманітністю. Ландшафтна своєрідність території парку і пов'язана з ним особливість фауни обумовлені приморським розташуванням і динамікою морської берегової смуги.

Територія парку обмежується адміністративними кордонами Запорізької області, зокрема Якимівського, Мелітопольського, Приазовського, Бердянського районів та м. Бердянськ. З загальної площі земель 48053,20 га передані парку у постійне користування і 30073,72 га земель включені до його території без вилучення. Визначальною особливістю території парку є переважання у його складі земель водного фонду, загальна площа яких становить 62053,57 га, або 79,4% від його загальної площі. Загалом парку передано в постійне користування 35572,0 га земель водного фонду.

Ділянки землі, що увійшли до території НПП підпорядковані 22 сільським радам та Бердянській міській раді. Межі НПП в Азовському морі визначені 2-х кілометровою смугою уздовж узбережжя. Межі суходільних ділянок та внутрішніх водойм, переважно визначені межами водоохоронних зон, а також включають прилеглі території, які визначаються високим рівнем біорізноманіття.

Перша – функціональна проблема, стосується водночас паркової території і територій суміжних

землекористувачів і землевласників – у першу чергу рекреаційних та оздоровчих установ. Суть проблеми полягає в тому, що території вказаних землекористувачів контактують, причому у багатьох випадках по береговій лінії: прилегла до берега суша належить рекреаційним установам, а морська акваторія – входить до господарської зони парку. Рекреанти, які відпочивають на узбережжі, згідно законодавства можуть використовувати тільки сушу у межах відповідної рекреаційної установи до лінії берега. Тобто фактично будь-яка людина (рекреанти, рибалки, туристи), пересікаючи берегову лінію і несанкціоновано входячи на територію національного природного парку (у воду – для купання, риболовлі тощо), порушують Закон України "Про природно-заповідний фонд України", згідно якого вхід на територію парку можливий тільки з дозволу адміністрації [2].

Така проблема існує з початку створення цього парку, як і аналогічних інших. З моменту створення Приазовського національного природного парку минуло вже два роки і два рекреаційні сезони, а проблема до цих пір не вирішена. Вирішення цього функціонального конфлікту можливе шляхом укладання відповідних угод адміністрації парку з установами рекреаційного природокористування, як того вимагає стаття 22 вищевказаного Закону. Таким чином адміністрація парку, крім контролю за парковою територією, зможе накопичити певні кошти для подальшого розвитку рекреаційної інфраструктури, для впровадження природоохоронних заходів, для здійснення екологічних акцій та інші заходи.

Друга проблема, яка існує у новостворених парках і в більшості інших, стосується відсутності висококваліфікованих фахівців-менеджерів з туризму та рекреації, які б змогли на професійному рівні виконувати свої обов'язки, тим самим розвиваючи важливі для парку напрями діяльності і сфери заробляння власних коштів – туризм і рекреацію. У парках створені відділи туризму і рекреації, але у кращому випадку в них працюють екологи чи географи, а в гіршому – взагалі не фахівці і часто навіть без досвіду роботи у даній галузі. Звідси витікає інша проблема – висококваліфікований фахівець з туризму і рекреації має визначити генеральну лінію туристично-рекреаційного розвитку парку – у якому напрямі доцільно розвивати ту чи іншу паркову територію і які види туризму та рекреації будуть ефективними для даного парку, а які взагалі не варто розвивати у його межах. Від цього залежить і розвиток туристичної та рекреаційної інфраструктури – кемпінгів, місць тимчасового відпочинку, альтанок та ін.

Вирішення цієї проблеми потребує залучення до роботи у відділах туризму і рекреації фахівців-менеджерів з туристичної індустрії і фахівців з туризму, яких у достатній мірі готують вищі навчальні заклади в Україні.

Ще однією проблемою рекреаційного і заповідного природокористування на узбережжі Азовського моря є незабезпеченість території новостворених парків рекреаційною інфраструктурою. При узгодженні земель із землекористувачами і землевласниками територіям парків передавалися з вилученням тільки ті землі, які знаходилися на час передачі під різними категоріями заповідних об'єктів, землі без будь-якого використання (балки, яри, схилі території), а також акваторії. Те ж саме відбулося і з Приазовським національним природним парком, близько половини території якого – акваторія Азовського моря, Молочного та Утлюцького лиманів, об'єкти ПЗФ і незначна частина іншої суші, в тому числі бази відпочинку "Славутич" на Бердянській косі і кілька рекреаційних закладів "Азовкурорту" (на теперішній час робиться землевпорядкування і уточнюються які).

Звичайно, більшість переданих парку земель не забезпечені рекреаційною інфраструктурою, оскільки до цього ніяким чином не використовувалися. Тому перед парком постає важливе завдання – розбудувати рекреаційну і туристичну інфраструктуру з метою залучення якомога більшої кількості туристів і рекреантів. У першу чергу слід забезпечити відповідними умовами для відпочинку передані паркові у постійне користування ділянки морського узбережжя – облаштувати їх місцями для відпочинку, кемпінгами, майданчиками для наметових містечок, забезпечити питною водою, електрикою та ін. Крім того, слід розробити туристичні та екологічні стежини територією парку з їх детальними описами. Їх також необхідно забезпечити відповідною інфраструктурою – кемпінгами, місцями для короткочасного відпочинку, обладнаними точками споглядання і спостереження, місцями для пікніків.

Підводячи підсумок вищезначеного, слід наголосити: по-перше, на великій і значній ролі у сучасних умовах правильних відносин адміністрації парку з місцевою владою, землекористувачами і землевласниками, які необхідно будувати на основі взаємної співпраці і взаємовигідного співіснування; по-друге, на залученні до розвитку рекреаційної і туристичної діяльності у межах парків кваліфікованих менеджерів з туризму, яких необхідно брати у штат відповідних відділів; по-

третє, слід якомога швидше розвивати рекреаційну і туристичну інфраструктуру у межах новостворених національних природних парків з метою залучення більшої кількості туристів і рекреантів і, відповідно, отримання додаткових коштів для подальшого розвитку.

Література:

1. Указ Президента України "Про створення Приазовського національного природного парку" № 154 від 10 лютого 2010 року
2. Закон України "Про природно-заповідний фонд України" // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 34, ст.502
3. Електронний ресурс: <http://life.pravda.com.ua/society/2011/10/10/87299/>

Резюме:

Владимир Воровка. ПРОБЛЕМЫ РЕКРЕАЦИОННОГО И ЗАПОВЕДНОГО ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ ПОБЕРЕЖЬЯ АЗОВСКОГО МОРЯ (НА ПРИМЕРЕ ПРИАЗОВСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКА).

В статье рассматриваются главные функциональные проблемы рекреационного и природоохранного природопользования в приморской полосе Азовского моря на примере новообразованного Приазовского национального природного парка.

Ключевые слова: рекреационное и заповедное природопользование, побережье Азовского моря, Приазовский национальный природный парк.

Summary:

V. Vorovka. PROBLEMS OF RECREATIONAL NATURE AND PROTECTED SEA OF AZOV (AN EXAMPLE OF THE AZOV NATIONAL NATURAL PARK).

The article considered of the main functional problems of the recreational and nature protection of the using in the fast strip of the Azov sea for the example of the new formation Near Azov sea national natural park.

Keywords: recreation and preservation of natural resources, the Sea of Azov, Azov National Park.

УДК 338. 48-6: 502(477.8)

Олена МІЩЕНКО

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗМІЩЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ УКРАЇНИ

Досліджено динаміку та визначено три етапи формування мережі національних природних парків (НПП) в Україні. Здійснено ранжування НПП України за показником адміністративно-територіальної і ландшафтної репрезентативності.

Ключові слова: національний природний парк, адміністративно-територіальна та ландшафтна репрезентативність національних природних парків.

Постановка наукової проблеми та її значення. Національні природні парки є природоохоронними, рекреаційними, культурно-освітніми, науково-дослідними установами загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність [7]. Ці установи мають власні особливості формування і розміщення, зумовлені історією розвитку, ступенем автентичності і цінності, антропогенної змінності ландшафтів та проектується відповідно до Генеральної схеми планування території України і Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки, що затверджена Законом України. Основою для формування загальнополітичних та стратегічних заходів цієї програми стали рекомендації Всеєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (1995 р.) щодо формування Всеєвропейської екомережі, як єдиної просторової системи.

Аналіз останніх досліджень цієї проблематики. Географічні аспекти природокористування у національних природних парках знайшли своє відображення у дослідженнях О. Дмитрука [2], О. Бейдика [1], В. Гетьмана [3] та ін.

Мета і завдання. Метою статті є аналіз особливостей формування мережі національних природних парків України та їх просторового розміщення. Для виконання поставленої мети поставлені такі завдання:

– дослідити динаміку формування та приріст площ мережі національних природних парків в Україні;